

АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА

за результатами
дослідження щодо реалізації Національної
стратегії розвитку інклюзивного навчання
на період до 2029 року у Полтавській
та Кіровоградській областях

Опитування проведено
у межах проєкту ЮНІСЕФ

«Підсилення спроможності
системи інклюзивної освіти»,
який реалізує ГО «NOVA UNITED»

Реалізація Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року є важливим кроком у забезпеченні рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх освітніх потреб, стану здоров'я чи соціального статусу. Стратегія визначає загальнонаціональні пріоритети та завдання у сфері інклюзивної освіти, спрямовані на створення безбар'єрного освітнього середовища, розвитку інклюзивної компетентності педагогічних працівників, удосконалення нормативно-правової бази та підвищення рівня міжвідомчої взаємодії.

Особливе значення, реалізація стратегії має на рівні територіальних громад, де формується освітнє середовище і забезпечується надання безпосередніх послуг дітям з особливими освітніми потребами. Системна підтримка громад, розвиток їхньої інституційної спроможності, доступ до ресурсів та підвищення обізнаності всіх учасників освітнього процесу є передумовами для досягнення стратегічних цілей.

Метою дослідження

є отримання об'єктивної та актуальної інформації щодо стану реалізації Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року в територіальних громадах Полтавської та Кіровоградської областей, виявлення основних бар'єрів і потреб на місцях, а також напрацювання ефективних механізмів підтримки громад у створенні безбар'єрного та інклюзивного освітнього середовища.

Дослідження спрямоване на:

- оцінку рівня впровадження інклюзивної освіти у громадах;
- визначення наявних ресурсів та інституційної спроможності громад щодо реалізації інклюзії;
- ідентифікацію викликів і труднощів, з якими стикаються органи місцевого самоврядування та заклади освіти;
- збір пропозицій щодо ефективної реалізації заходів Національної стратегії;
- розробку рекомендацій та алгоритмів підтримки громад для формування операційних планів дій у сфері інклюзивної освіти.

Об'єкт дослідження:

реалізація інклюзивної політики в територіальних громадах, зокрема організація інклюзивного освітнього середовища.

Предмет дослідження:

стан впровадження інклюзивної освіти у громаді, бар'єри та ресурси, а також потреби для розробки місцевих планів дій на виконання Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання до 2029 року.

Методологія збору даних:

сонлайн опитування, що дозволило забезпечити конфіденційність та відвертість відповідей респондентів. Опитування проводилось у період з 01.05.2025 року по 30.06.2025 року. Форма опитування складається із 17 питань різного типу: закриті питання (варіанти відповіді), шкали Лайкерта, а також декілька відкритих питань для отримання детальніших коментарів.

Опис вибірки респондентів

У дослідженні взяли участь **5103 респонденти** з двох областей: **Кіровоградська область** – 1010 осіб, **Полтавська область** – 4093 особи

Полтавська область:

- **Міські територіальні громади:** 1971 респондент. Найбільш активні ТГ: Зіньківська, Гадяцька, Лубенська, Лохвицька, Миргородська, Полтавська.
- **Селищні та сільські територіальні громади:** 2122 респонденти.

Кіровоградська область:

- **Міські ТГ:** 337 осіб. Найбільш представлені ТГ: Маловисківська, Новомиргородська, Новоукраїнська, Олександрійська.
- **Селищні та сільські ТГ:** 673 респонденти.

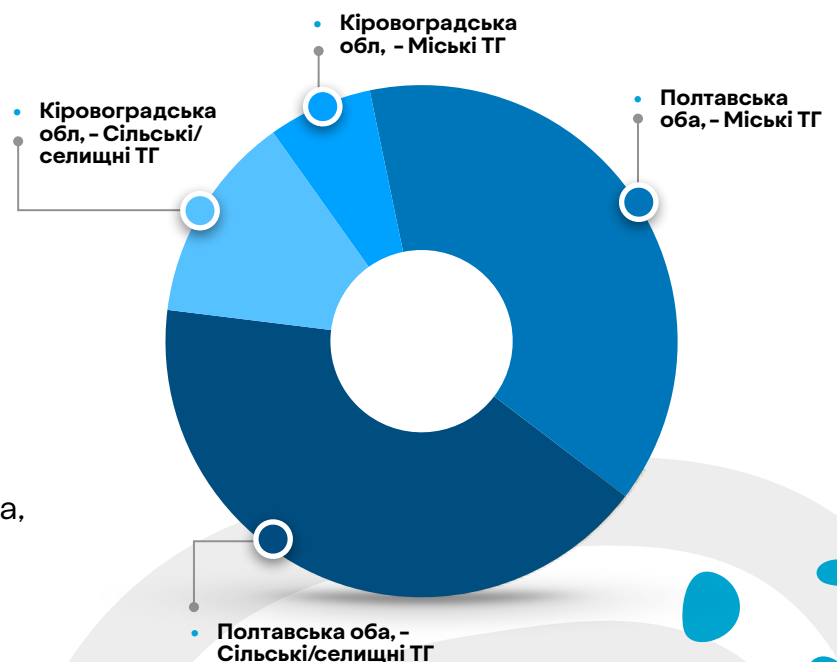

Рисунок 1. Розподіл респондентів за типом територіальних громад Полтавської і Кіровоградської областей

Розподіл респондентів за статтю:

- **жінки:**
4767 осіб (93,4%)
- **чоловіки:**
296 осіб (5,8%)
- **волю не відповідати:**
40 осіб (0,8%)

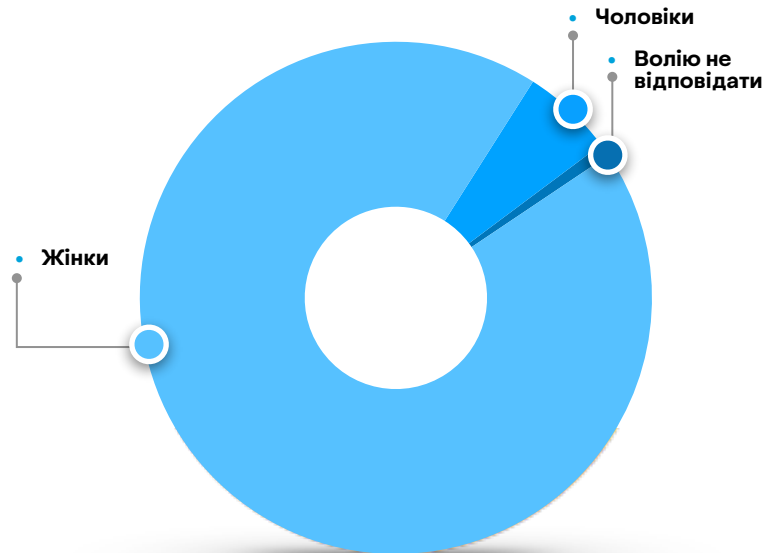

Рисунок 2. Розподіл респондентів за статтю

Жінки склали переважну більшість опитаних - понад 9 з 10 респондентів. Що свідчить про значне домінування жіночого персоналу в тих сферах, які були основною аудиторією дослідження (фахівці ІРЦ, освітяни). Також, висока частка жінок серед респондентів-батьків додатково вказує на те, що саме жінки, переважно, виконують функції догляду та підтримки дітей з особливими освітніми потребами та інвалідністю.

Розподіл респондентів за віком:

• до 18 років
24 особи (0,5%)	• 26–35 років
1360 осіб (26,6%)	• 46–59 років
1340 осіб (26,3%)
• 18–25 років
129 осіб (2,5%)	• 36–45 років
1935 осіб (37,9%)	• 60 років і більше
315 осіб (6,2%)

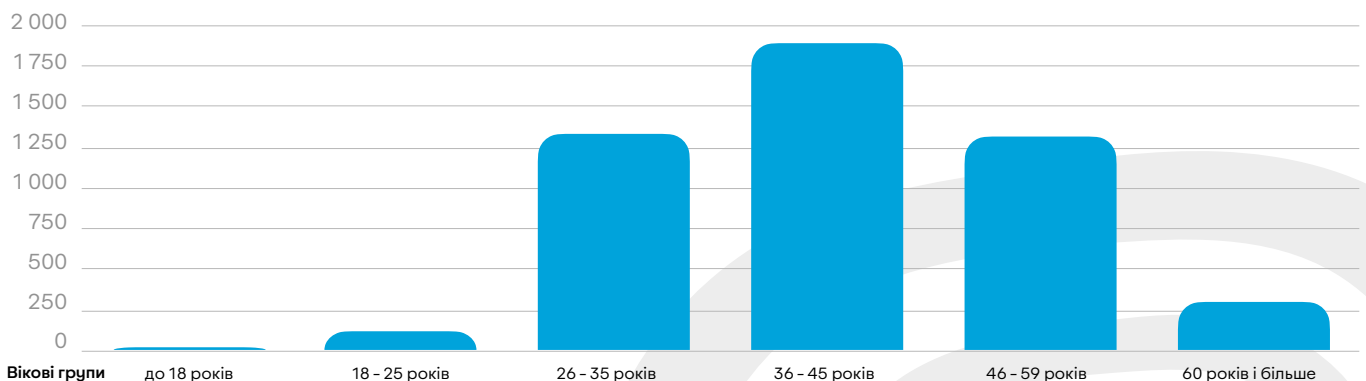

Рисунок 3. Розподіл респондентів за віком

Найчисельніша група – респонденти віком 36–45 років (майже 38%). Разом із групами 26–35 і 46–59 років, ці три категорії охоплюють понад 90% усіх опитаних. Тобто результати дослідження найбільш репрезентують активне доросле населення, зокрема осіб, які, ймовірно, є соціально або професійно активними.

У дослідженні взяли участь 5103 респонденти, серед яких представлено як фахівців у сфері освіти, так і батьків та інших учасників освітнього процесу.

Таблиця 1. Розподіл респондентів за соціальними ролями

Категорія респондентів	Кількість	Частка від
Вчитель	625	12,2 %
Асистент вчителя	379	7,4 %
Директор/заступник директора	314	6,2 %
Батько/мати	2606	51,1 %
Представник інклюзивно-ресурсного	1047	20,5 %
Представник Центру професійного	21	0,4 %
Представник органів місцевого	64	1,3 %
Представник громадської організації	47	0,9 %

Понад половину респондентів (51,1%) становлять батьки, що свідчить про високу залученість сімей до тематики дослідження. Їхня думка є важливою для розуміння потреб дітей та оцінки якості освітніх/соціальних послуг. Освітняни (вчителі, асистенти вчителів, адміністрація закладу освіти) становлять значну частину вибірки: сукупно – 1318 осіб (25,8%). Це забезпечує глибоке представлення професійної точки зору, що особливо важливо, адже дослідження стосується інклюзивної освіти та підтримки. Потужне представництво інклюзивно-ресурсних центрів (20,5%) вказує на високу зацікавленість у темах інклюзивної освіти, супроводу дітей з особливими освітніми потребами та налагодженню взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу. Інші категорії (центри професійного розвитку педагогічних працівників, громади, органи влади) мають невелику кількість представників, але їх участь дозволяє захопити управлінський і громадський погляд, хоч і не в репрезентативному обсязі.

Основні результати дослідження.

Рівень обізнаності респондентів з терміном «інклюзивність»

Загальні результати (усі респонденти):

- Добре розумію, можу дати пояснення – 4083 респонденти (80,7%)
- Розумію, але не можу дати пояснення – 781 респондент (15,5%)
- Не розумію – 239 респондентів (4,8%)

Загальна кількість респондентів: 5103

Розподіл за областями

Кіровоградська область

- Добре розумію, можу дати пояснення – 906 респондентів (88,7%)
- Розумію, але не можу дати пояснення – 88 респондентів (9,7%)
- Не розумію – 16 респондентів (1,6%)

Усього опитаних у Кіровоградській області: 1010 осіб.

Полтавська область

- Добре розумію, можу дати пояснення – 3177 респондентів (79,5%)
- Розумію, але не можу дати пояснення – 693 респонденти (14,9%)
- Не розумію – 223 респонденти (5,6%)

Усього опитаних у Полтавській області: 4093 особи.

Порівняльний аналіз розуміння змісту поняття «інклюзивність» у Полтавській та Кіровоградській областях

- Кіровоградська область демонструє вищий рівень впевненого розуміння поняття «інклюзивність» – 88,7% респондентів можуть дати пояснення, що суттєво перевищує аналогічний показник по Полтавській області (79,5%).
- Водночас, у Полтавській області спостерігається більша частка респондентів, які або не можуть пояснити поняття, або не розуміють його взагалі (22,7% проти 11,4% у Кіровоградській).
- Найменший відсоток респондентів, які не розуміють термін «інклюзивність», також зафіксований у Кіровоградській області (1,6%)
- Високий відсоток тих, хто не розуміє поняття «інклюзивність», зосереджений серед батьків, що свідчить про недостатнє інформування батьківської спільноти щодо основ інклюзії.

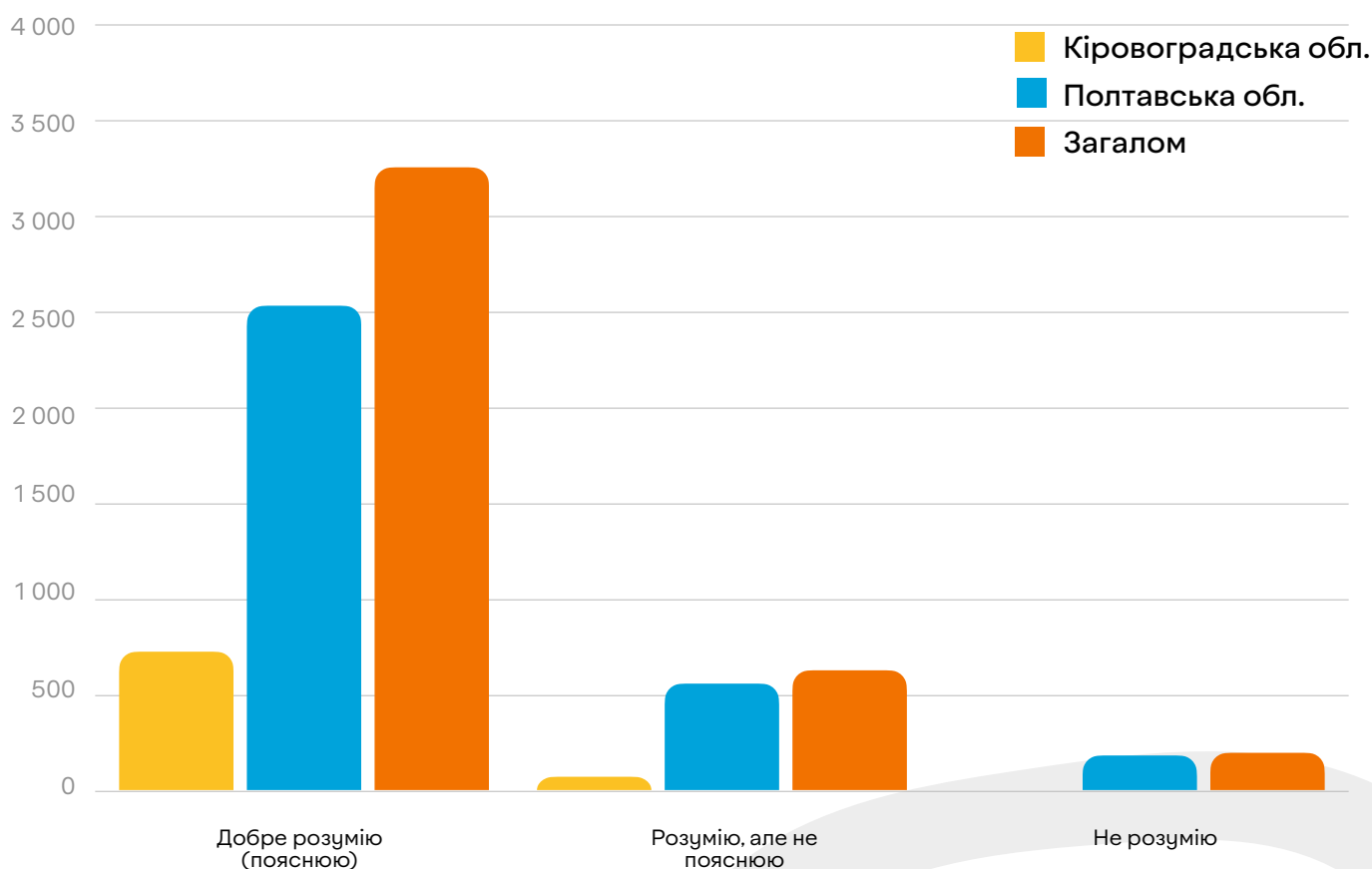

Рисунок 4. Рівень розуміння змісту поняття «інклюзивність» за регіонами

Респонденти оцінювали актуальність питання інклюзивності для громади за шкалою від 0 до 5, де 0 означало «неактуально», а 5 – «надзвичайно актуально». Під інклюзивністю розуміється включення усіх осіб у певну систему (наприклад, освіту), незалежно від їхніх фізичних, фізіологічних чи інших особливостей.

Результати опитування демонструють високий рівень усвідомлення значущості інклюзивності:

- Жоден респондент не вважає це питання повністю неактуальним (0 балів).
- Лише незначна частка респондентів (374 особи, або 7,3%) оцінили інклюзивність як маловажливу тему (1 бал).
- Помірна кількість опитаних (208 осіб, близько 4,1%) надали оцінку 2 бали.
- Значна частина респондентів (867 осіб, приблизно 17,0%) вважає інклюзивність помірно актуальною (3 бали).
- Високу актуальність (4 бали) відзначили 1058 осіб (приблизно 20,8%).
- Найчисельніша група (2597 осіб, близько 51,0%) вважає інклюзивність надзвичайно актуальною темою (5 балів).

Отже, **понад 70% опитаних** визнають інклюзивність надзвичайно або дуже актуальним питанням у сучасних умовах. Це підкреслює необхідність подальшого розвитку та підтримки інклюзивних практик у суспільстві, особливо у сфері освіти.

Аналіз оцінок актуальності питання інклюзивності за областями

Респонденти з Кіровоградської та Полтавської областей оцінювали актуальність інклюзивності за шкалою від 0 до 5, де 0 – «неактуально», а 5 – «надзвичайно актуально». Результати свідчать про значну увагу до цього питання в обох регіонах, однак з деякими відмінностями.

Кіровоградська область:

- Жоден респондент не оцінив інклюзивність як повністю неактуальну (0 балів).
- Найменша кількість респондентів (40 осіб, приблизно 4%) надала оцінку 1.
- Оцінку 2 бали - дали 25 осіб (близько 2,5%).
- Помірну актуальність (3 бали) відзначили 108 осіб (приблизно 11%).
- Високу актуальність (4 бали) оцінили 190 осіб (приблизно 19%).
- Найбільша частка респондентів (647 осіб, близько 64%)

Полтавська область:

- Також жоден респондент не оцінив інклюзивність як 0 балів.
- Оцінку 1 бал- надали 333 респонденти (приблизно 8,1%).
- Оцінка 2 бали - 183 особи (приблизно 4,5%).
- Помірну актуальність (3 бали) відзначили 759 осіб (приблизно 18,5%).
- Високу актуальність (4 бали) оцінили 869 осіб (приблизно 21,2%).
- Надзвичайно актуальну оцінку (5 балів) поставили 1949 осіб (приблизно 47,5%).

Обидві області демонструють високу зацікавленість у питанні інклюзивності, однак у Кіровоградській області частка респондентів, які вважають інклюзивність надзвичайно актуальною, є значно вищою (64% проти 47,5% у Полтавській). Натомість у Полтавській області більша частка опитаних оцінює це питання як помірно або високо актуальне (3 або 4 бали), а також трохи більше респондентів дають низькі оцінки (1-2 бали).

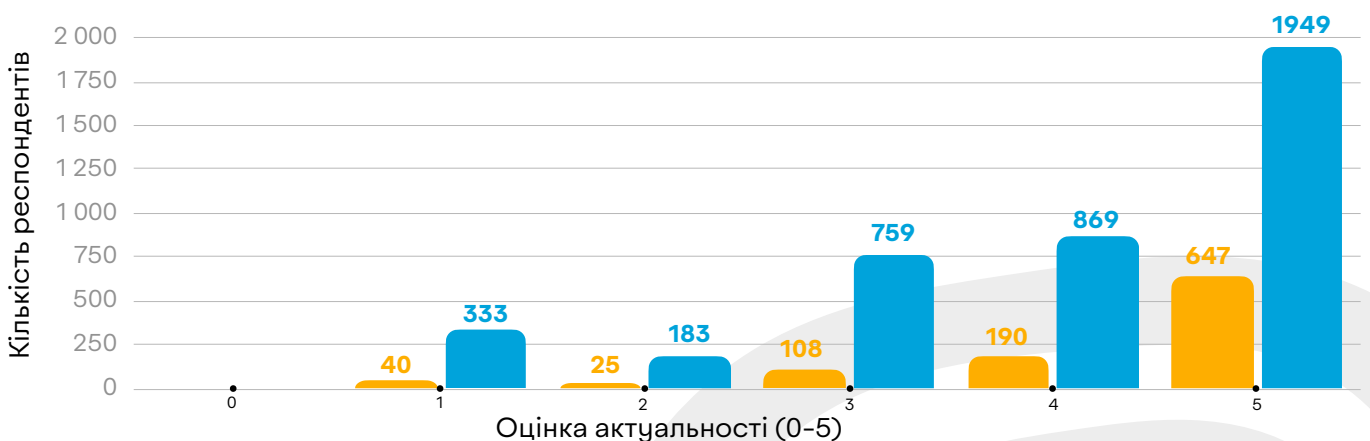

Рисунок 5. Оцінка актуальності питання інклюзивності за областями

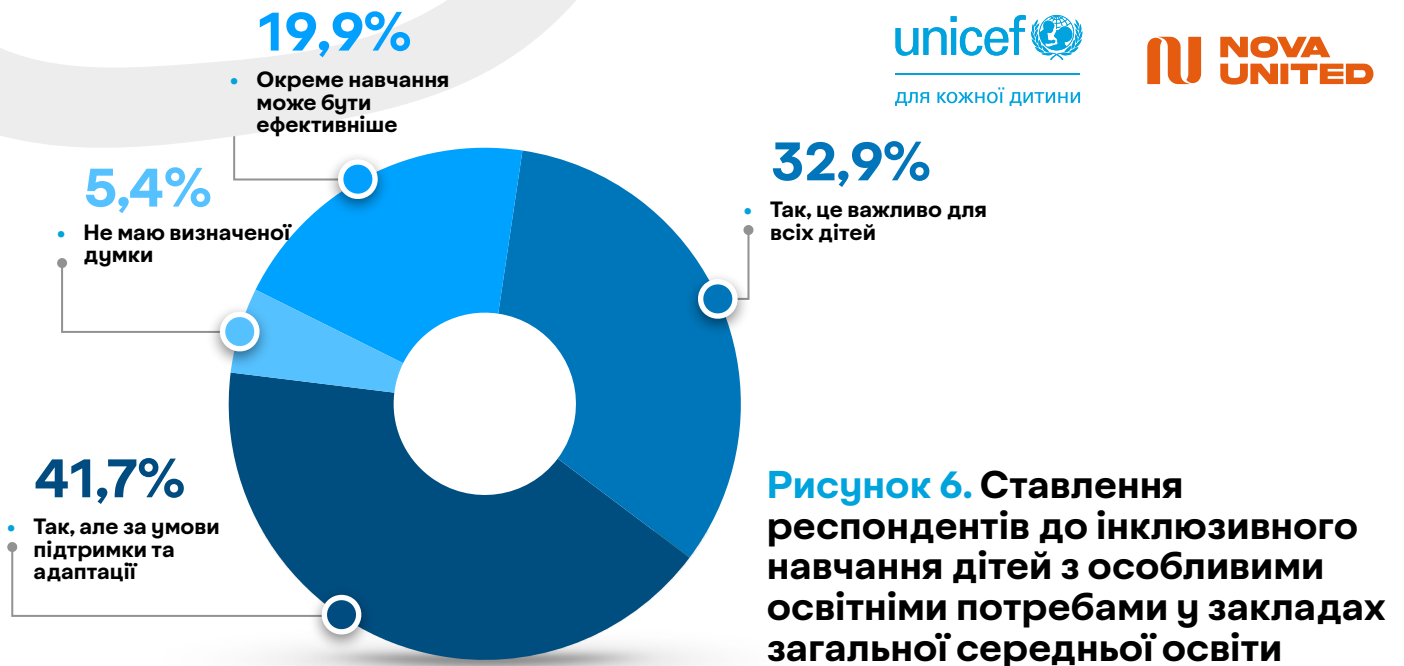
Ставлення громадськості до залучення дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній процес.

Респондентам було запропоновано висловити свою думку щодо доцільності залучення дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітнього навчального процесу разом з іншими дітьми. Опитування дало змогу виявити загальні тенденції сприйняття інклюзивної освіти серед населення.

Результати:

- **2130 респондентів (близько 41,7%)** обрали варіант «Так, але тільки за умови належної підтримки і адаптації». Це найбільш популярна відповідь, яка свідчить про переважну підтримку інклюзії, але з акцентом на потребу у відповідному ресурсному та організаційному забезпеченні (наявність достатньої кількості асистентів вчителів, адаптованих/модифікованих програм, кваліфікованих корекційних педагогів, тощо).
- **1681 респондент (32,9%)** вважають, що «Так, це важливо для розвитку та соціалізації всіх дітей». Це демонструє високий рівень позитивного сприйняття інклюзивної моделі як такої, що приносить користь усім учасникам освітнього процесу – як дітям з особливими освітніми потребами, так і їхнім одноліткам.
- **1019 респондентів (19,9%)** відповіли, що «Окреме навчання може бути більш ефективним для деяких дітей». Ця частка вказує на наявність альтернативних поглядів серед населення, які ґрунтуються на ідеї індивідуального підходу та переконанні, що для частини дітей із комплексними освітніми труднощами, навчання у спеціальних класах/школах є більш доцільним.
- **273 респонденти (5,4%)** зазначили, що не мають визначеної думки з цього питання. Це може свідчити про недостатню поінформованість або обмежений особистий досвід залучення до інклюзивної освіти.

Загалом, понад 74% опитаних підтримують ідею спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх закладах (варіанти «так» у різних формах), що свідчить про переважну суспільну підтримку інклюзії. Водночас значна частка респондентів наголошує на необхідності належної організаційної та методичної підтримки, що має бути враховано під час розробки та реалізації інклюзивної політики на місцевому та національному рівнях.

Порівняльний аналіз ставлення до інклюзивної освіти у Кіровоградській та Полтавській областях

Респондентам було запропоновано висловити думку щодо доцільності залучення дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітнього навчального процесу разом з іншими дітьми. Загалом, більшість населення підтримує ідею інклюзії, але з різними акцентами у двох регіонах.

Кіровоградська область:

- Варіант «Так, це важливо для розвитку та соціалізації всіх дітей» обрали 375 респондентів (37,1%).
- Найбільш популярною відповіддю стала підтримка інклюзії «За умов належної підтримки і адаптації» – 410 осіб (40,6%).
- При цьому 208 респондентів (20,6%) вважають, що «Окреме навчання може бути більш ефективним для деяких дітей».
- Лише 17 осіб (1,7%) не визначилися з питанням.

Ці дані свідчать про те, що в Кіровоградській області підтримка інклюзивного навчання є значною, але більшість населення акцентує увагу на необхідності ресурсного забезпечення і адаптації освітнього процесу.

Полтавська область

- У Полтавській області відповідь «Так, це важливо для розвитку та соціалізації всіх дітей» обрали 1306 респондентів (31,9%).
- Найбільшу частку становить варіант «Так, але тільки за умови належної підтримки і адаптації» - 1720 осіб (42%).
- 811 респондентів (19,8%) підтримали думку про ефективність окремого навчання для деяких дітей.
- Не визначилися 257 осіб (6,3%).

У порівнянні з Кіровоградською областю, у Полтавській області спостерігається трохи вищий відсоток прихильників інклюзії за умови підтримки, а також більша частка невизначених відповідей, що може вказувати на потребу в додатковому інформуванні населення. У обох областях переважає підтримка інклюзивної освіти з акцентом на необхідність адаптації та ресурсного забезпечення. Полтавська область демонструє більший запит на підтримку, а також вищу частку респондентів, які вагаються у визначенні своєї позиції.

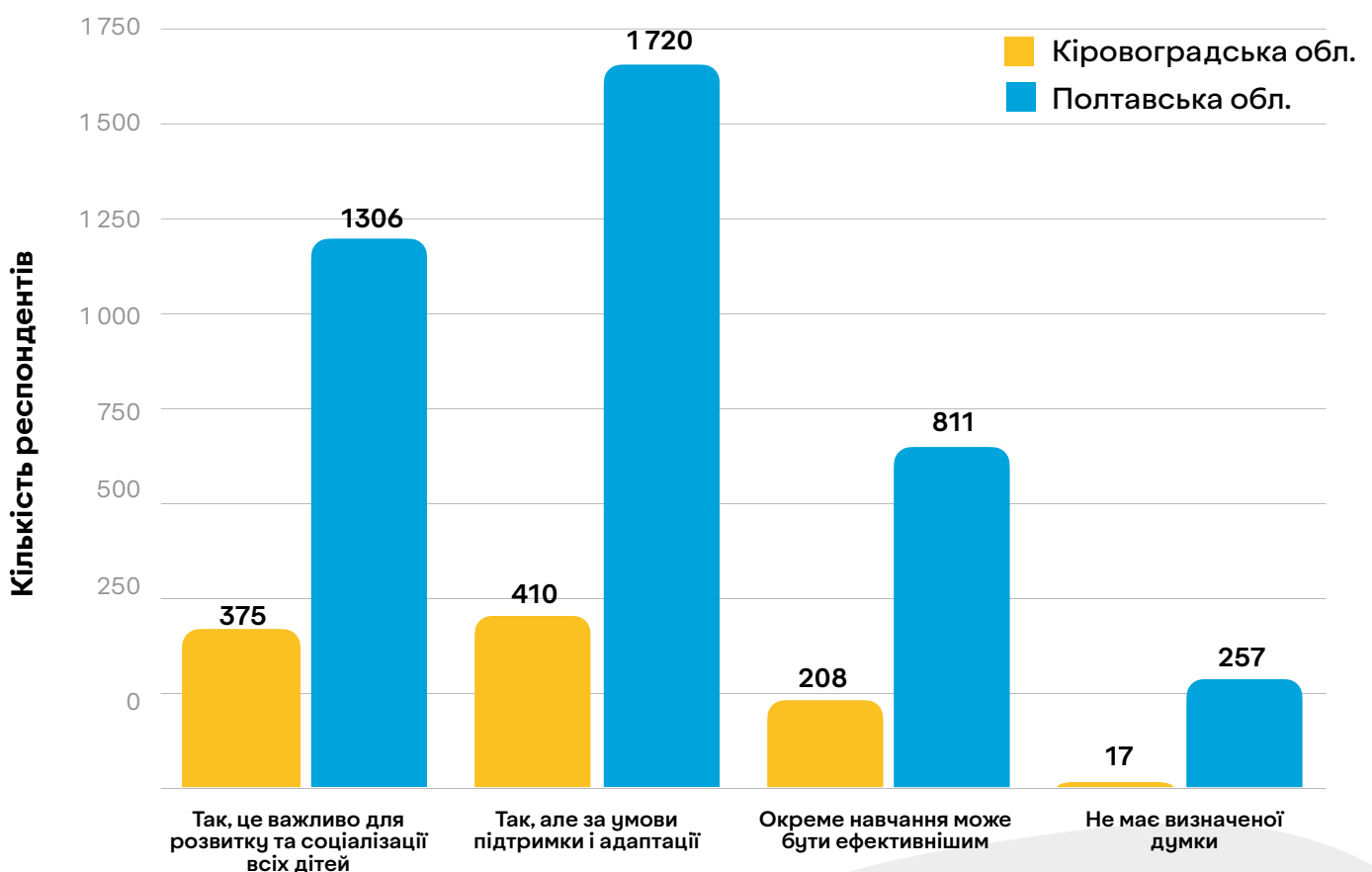

Рисунок 7. Ставлення до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (порівняння по областях)

«Аналіз бар'єрів, ресурсів, потреб та готовності громад до реалізації Стратегії».

Ресурси та потреби громад

З метою виявлення поточного стану інклюзивної освіти в громадах, респондентам було запропоновано оцінити загальний рівень організації інклюзивного навчання за шкалою: від 0 (відсутність організації) до 5 (високий рівень організації).

Розподіл відповідей виглядає наступним чином:

- **1 бал** – 267 респондентів (5,2%)
- **2 бали** – 358 респондентів (7,0%)
- **3 бали** – 1433 респонденти (28,1%)
- **4 бали** – 1789 респондентів (35,1%)
- **5 балів** – 1257 респондентів (24,7%)

Оцінка 0 балів не була зафіксована.

Отримані результати демонструють **загалом помірно позитивну оцінку** рівня організації інклюзивного навчання в громадах. Понад 87% респондентів (оцінки від 3 до 5 балів) вважають, що інклюзивна освіта в їхній громаді має задовільний або високий рівень організації. Найчастіше громади обирали оцінку **4 бали**, що може свідчити про наявність сформованої інфраструктури та базових компонентів підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

Водночас, близько 12% учасників опитування оцінили рівень організації інклюзивного навчання на **низькому рівні** (1-2 бали). Це вказує на наявність окремих громад, які потребують суттєвого підсилення в частині впровадження інклюзивних практик – зокрема, у сфері кадрового забезпечення, доступності середовища та міжвідомчої координації. Таким чином, **хоча більшість громад демонструють базову спроможність у сфері інклюзивної освіти**, для забезпечення якісної та сталої реалізації Стратегії необхідно зосередити увагу на адресній підтримці громад із нижчими показниками (Полтавська обл.

- Глобинська, Зіньківська, Кременчуцька, Лубенська, Полтавська, Миргородська міські ТГ; Білицька, Великобагачанська, Драбинівська, Козельщинська селищні/сільські ТГ. Кіровоградська область - Новомиргородська, Новоукраїнська, Світловодська, Кропивницька міські ТГ; Олександрівська, Петрівська, Коломацька селищні/сільські ТГ).

Рівень організації інклюзивного навчання в громадах Кіровоградської та Полтавської областей

Кіровоградська область:

- **1 бал** - 48 осіб (4,8%)
- **2 бали** - 75 осіб (7,4%)
- **3 бали** - 239 осіб (23,7%)
- **4 бали** - 376 осіб (37,2%)
- **5 балів** - 273 особи (27,1%)

Полтавська область:

- **1 бал** - 219 осіб (5,4%)
- **2 бали** - 283 особи (6,9%)
- **3 бали** - 1194 особи (29,2%)
- **4 бали** - 1413 осіб (34,5%)
- **5 балів** - 984 особи (24,0%)

Оцінка 0 балів не була зафіксована.

У Кіровоградській області переважну частину респондентів становили представники освітньої сфери (педагоги, адміністрація закладів освіти, фахівці інклюзивно-ресурсних центрів), що свідчить про активне залучення професійної спільноти до обговорення даного питання. Натомість у Полтавській області значну частину учасників опитування склали не тільки фахівці галузі, а й батьки дітей, що дозволяє отримати безпосередній зворотний зв'язок від основних отримувачів освітніх послуг – родин.

В обох регіонах спостерігається **помірно високий рівень організації інклюзивного навчання**, що підтверджується переважанням оцінок у діапазоні **3-5 балів**. Частка респондентів, які оцінили інклюзію на середньому або високому рівні (3-5 балів), становить:

- **Кіровоградська область - 88%**
- **Полтавська область - 87,7%**

Це свідчить про загальну сформованість базових умов для інклюзивного навчання в обох регіонах. Кіровоградська область демонструє дещо вищу частку респондентів, задоволених рівнем організації (4-5 балів - 64,3%), порівняно з Полтавською (58,5%). Це може вказувати на більшу локальну ефективність реалізації окремих компонентів інклюзивної освіти (наприклад, взаємодії з інклюзивно-ресурсними центрами або кадрової підготовки). У Полтавській області, попри трохи нижчі оцінки у вищому діапазоні, також фіксується висока концентрація оцінок 3-4 бали, що відображає стійкий рівень організації з потенціалом до зростання, за умови додаткової підтримки.

Низький рівень (1-2 бали) в обох регіонах залишається на невисокому, але помітному рівні:

- Кіровоградська область - 11,2%
- Полтавська область - 12,3%

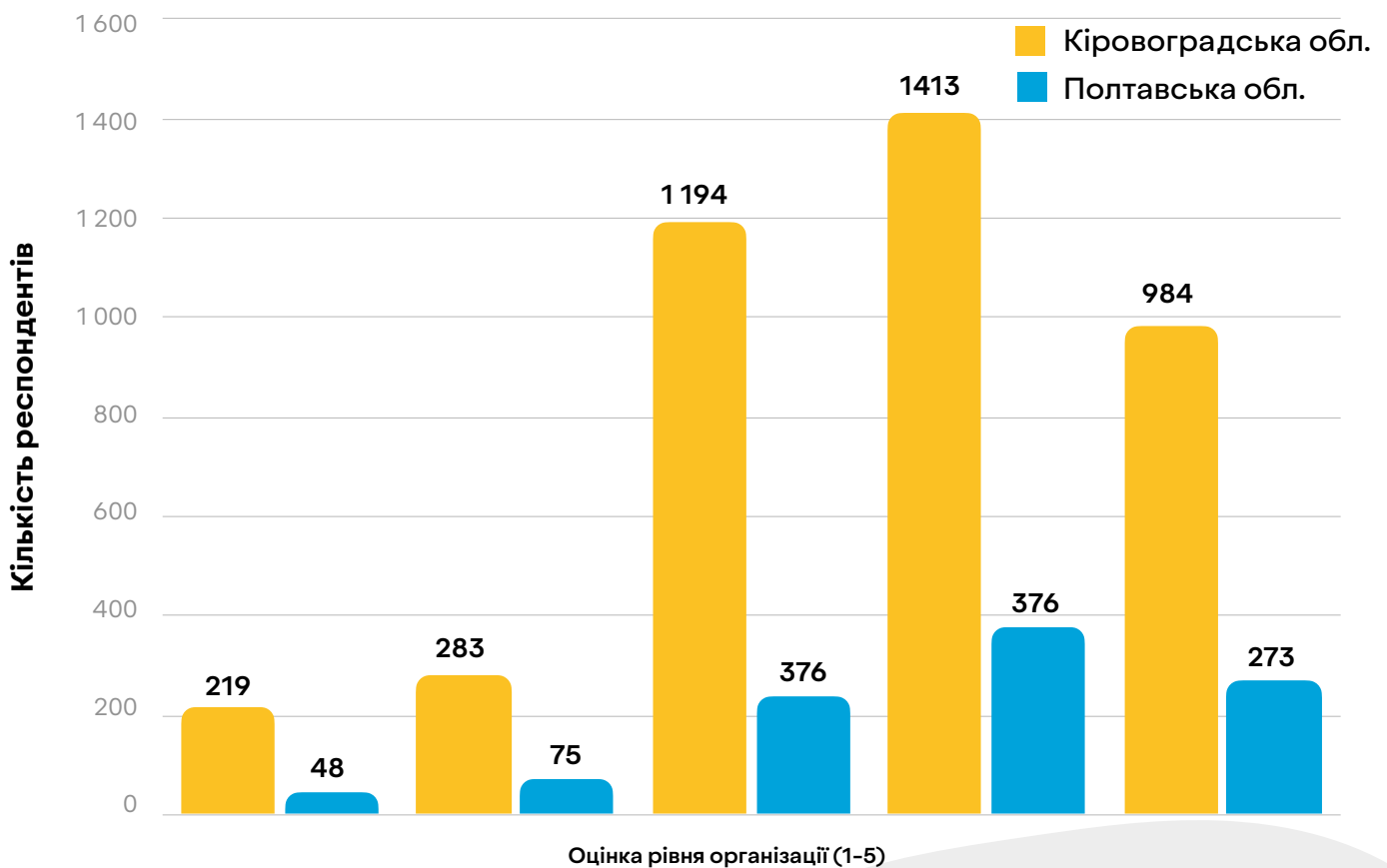

Рисунок 8. Оцінка рівня організації інклюзивного навчання у порівнянні по областях

Доступність закладів дошкільної освіти для осіб з особливими освітніми потребами

Респонденти оцінили рівень доступності закладів дошкільної освіти за шкалою від 0 до 5. Загалом рівень доступності сприймається як помірний, з переважанням оцінок 3 і 4.

Загальні результати:

- Найбільша кількість респондентів (1413 осіб) оцінила доступність на рівні 3, ще 1286 – на рівні 4.
- Високу доступність (5 балів) відзначили 983 особи, а низьку (1-2 бали) – 1421 респондент.

Кіровоградська область:

- Переважають оцінки 3 (273 особи) та 4 (283 особи).
- Високу доступність (5 балів) оцінили 201 респондент.

Полтавська область:

- Найбільше респондентів поставили оцінки 3 (1140 осіб) і 4 (1003 особи).
- Високу доступність зазначили 782 особи.

У більшості громад рівень доступності закладів дошкільної освіти для дітей з особливими освітніми потребами оцінюється як середній або вище середнього, однак все ще значна частка респондентів відзначає потребу в покращенні умов.

Доступність закладів загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами

Респонденти оцінили рівень доступності закладів загальної середньої освіти за шкалою від 0 до 5. Загалом рівень доступності сприймається як **помірний або вище середнього**, з переважанням оцінок **3 і 4 бали**.

Загальні результати:

- Найбільша кількість респондентів (1412 осіб) оцінила доступність закладів загальної середньої освіти на рівні **4**, ще **1396** - на рівні **3**.
- Високу доступність (**5 балів**) відзначили **1075** осіб.
- Низьку доступність (**1-2 бали**) - загалом **1220** респондентів (1 бал - 369, 2 бали - 851).

Кіровоградська область:

- Переважають оцінки **4 (300 осіб)** і **3 (256 осіб)**.
- Високу доступність (**5 балів**) оцінили **234** респонденти.
- Низький рівень доступності (1-2 бали) зазначили **320** осіб.

Полтавська область:

- Найбільше респондентів поставили оцінки **3 (1140 осіб)** і **4 (1112 осіб)**.
- Високу доступність (**5 балів**) зазначили **841** респондент.
- Низький рівень доступності (1-2 бали) - **1000 осіб**.

Доступність закладів дошкільної освіти для осіб з особливими освітніми потребами

Респонденти оцінили рівень доступності закладів професійної (професійно-технічної) та вищої освіти за шкалою від 0 до 5. Загалом рівень доступності сприймається як **середній**, з домінуванням оцінок **3** і **4**, але також із суттєвою кількістю оцінок **1-2**, що свідчить про наявність бар'єрів для осіб з особливими освітніми потребами на цьому рівні освіти.

Загальні результати:

- Найбільша кількість респондентів (**1464 особи**) оцінила доступність на рівні **3**, ще **1056** - на рівні **4**.
- Високу доступність (**5 балів**) зазначили **580** респондентів.
- Низький рівень доступності (**1-2 бали**) вказали **2003** респонденти (1 бал - 1002, 2 бали - 1001).
- Відсутність оцінок на рівні **0** свідчить про мінімальну кількість громад, де повна недоступність є очевидною для респондентів.

Кіровоградська область:

- Найбільш поширеними оцінками були 3 (290 осіб) та 4 (220 осіб).
- Високу доступність (5 балів) зазначили лише 106 респондентів.
- Низький рівень доступності (1-2 бали) – 394 особи, з них найбільше обрали 1 бал (208 осіб).

Полтавська область:

- Найчастіше ставили оцінки 3 (1174 особи) та 4 (836 осіб).
- Високу доступність (5 балів) вказали 474 респонденти.
- Низькі оцінки (1-2 бали) – 1609 осіб, що свідчить про значну кількість викликів на рівні громади.

Більшість респондентів оцінює доступність закладів професійної/ професійно-технічної та вищої освіти для осіб з особливими освітніми потребами як помірну. Проте велика кількість оцінок 1 та 2 вказує на те, що значна частина молоді з особливими освітніми потребами може зіштовхнутися з бар'єрами при вступі або навчанні у таких закладах освіти.

Доступність інклюзивно-ресурсних центрів для осіб з особливими освітніми потребами

Респонденти оцінили рівень доступності **інклюзивно-ресурсних центрів** у своїх громадах за шкалою від 0 до 5. Результати показують **позитивну оцінку доступності інклюзивно-ресурсних центрів**, з переважанням оцінок **4 та 5**, хоча також зафіксовано певну кількість оцінок **1-2**, що свідчить про нерівномірність забезпечення доступу до цих установ.

Загальні результати:

- Найбільше респондентів – **1381 особа** – оцінили доступність інклюзивно-ресурсних центрів на **5 балів**, ще **1268 осіб** – на **4 бали**.
- **Помірний рівень доступності (3 бали)** відзначили **1190 осіб**.
- Низький рівень доступності (1-2 бали) вказали **1264 респонденти** (1 бал – 559, 2 бали – 705).
- Жодного випадку оцінки **0 балів** не зафіксовано.

Кіровоградська область:

- Найбільше респондентів відзначили **високу доступність (5 балів) – 356 осіб**.
- Оцінки **4 та 3** отримали відповідно **264 та 210 осіб**.
- Низький рівень (1-2 бали) вказали **180 осіб** (1 бал – 56, 2 бали – 124).

Полтавська область:

- Найвищі оцінки дали **1025 осіб (5 балів)** та **1004 особи (4 бали)**.
- Помірний рівень (3 бали) – **980 осіб**.
- Низький рівень доступності (1-2 бали) – **1084 респонденти** (1 бал – 503, 2 бали – 581).

Більшість громад демонструють **високий або помірний рівень доступності інклюзивно-ресурсних центрів**, що вказує на **системну доступність наявних послуг для дітей з особливими освітніми потребами**. Найбільш позитивно ситуація оцінюється у **Полтавській області**, де понад 2 тисячі респондентів поставили оцінки 4 і 5. Водночас, понад тисяча респондентів у кожній області зазначили **низький рівень доступності**, що сигналізує про **неоднорідність доступу по громадах** до інклюзивно-ресурсних центрів, можливу нестачу фахівців, віддаленість закладів або інші бар'єри, які потребують вирішення.

Доступність інклюзивно-ресурсних центрів для осіб з особливими освітніми потребами

Респонденти оцінили доступність закладів позашкільної освіти за шкалою від 0 до 5. Загальна картина демонструє **середній рівень доступності**, з перевагою оцінок **3 і 4**, але також із помітною кількістю респондентів, які вказують на **низьку доступність** (1-2 бали)

Загальні результати:

- Найбільше респондентів (**1404 особи**) оцінили доступність на рівні **3**, ще **1182** – на **4 бали**.
- **Високу доступність (5 балів)** відзначили **745 осіб**.
- Водночас **1772 респонденти** вказали на **низький рівень доступності** (1 бал – 800, 2 бали – 972).
- Жоден респондент не обрав оцінку 0, що свідчить про **відсутність повної недоступності**.

Кіровоградська область:

- Найпоширеніші оцінки: **3 (274 особи)** і **4 (253 особи)**.
- **Високу доступність (5 балів)** вказали **157 респондентів**.
- Низький рівень (1-2 бали) – **326 осіб** (1 бал – 134, 2 бали – 192).

Полтавська область:

- Найбільше відповідей – **1130 (3 бали)** та **929 (4 бали)**.
- **Високу доступність** вказали **588 респондентів**.
- Низький рівень доступності – **1446 осіб** (1 бал – 666, 2 бали – 780), що становить суттєву частку вибірки.

Респонденти в обох регіонах вважають доступність закладів позашкільної освіти для осіб з особливими освітніми потребами **загалом задовільною**, але **не такою високою**, як у випадку закладів загальної середньої освіти чи інклюзивно-ресурсних центрів. Значна кількість оцінок на рівні **1-2** свідчить про **наявні бар'єри в залученні дітей з особливими освітніми потребами до позашкільної діяльності**, зокрема гуртків, спортивних та творчих секцій.

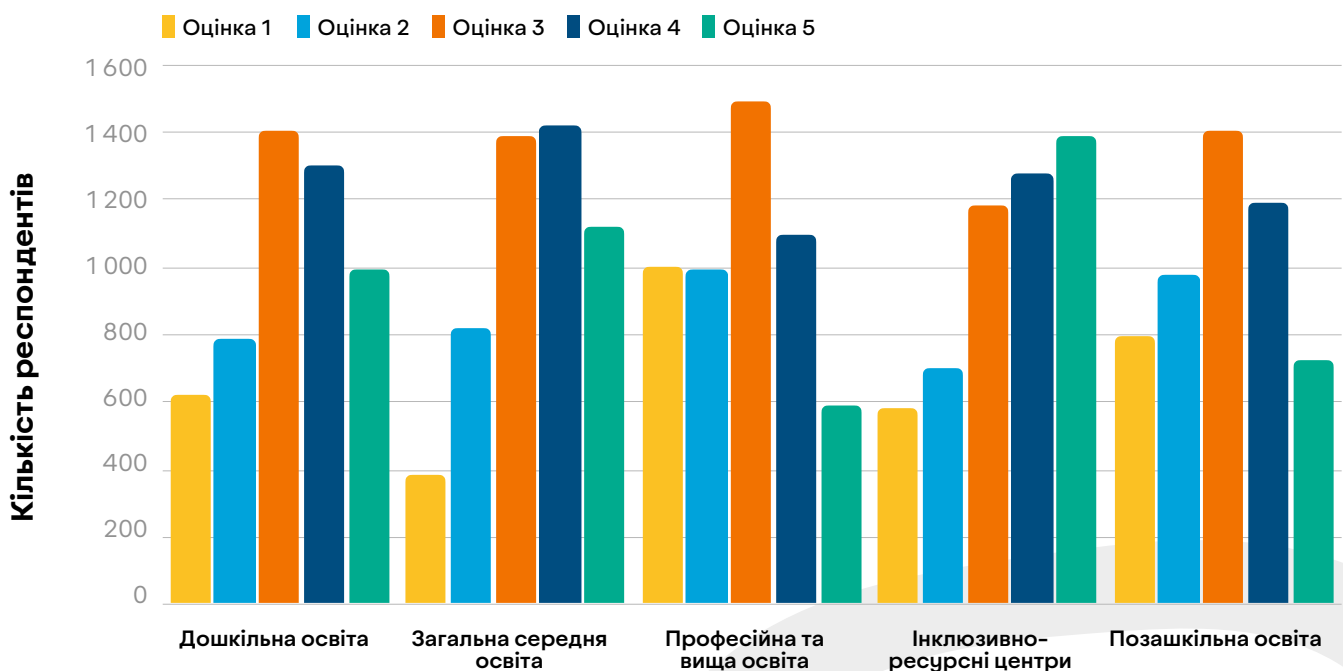

Рисунок 9. Рівень доступності різних типів закладів для осіб з особливими освітніми потребами у Полтавській та Кіровоградській областях

Отже, найвищий рівень доступності (оцінки 4-5) переважає: у закладах загальної середньої освіти та інклюзивно-ресурсних центрах. Середній рівень (оцінка 3) найбільше характерний для позашкільної, дошкільної та професійної/вищої освіти. Найбільше оцінок 1-2 (низький рівень доступності): у професійній та вищій освіті і у позашкільній освіті - значна частка респондентів вказала на обмежену доступність.

Найбільш критичні оцінки надали респонденти з таких громад:

Полтавська область - Глобинська, Гадяцька, Зіньківська, Кременчуцька, Лубенська, Полтавська, Лохвицька, Миргородська **міські ТГ**; Білицька, Великобагачанська, Драбинівська, Диканська, Комишнянська, Козельщинська, Котелевська, Новооржицька, Новоселівська, Нехворощанська, Оржицька, Ромоданівська, Скороходівська, Терешківська, Чорнухинська **селищні/сільські ТГ**.

Кіровоградська область - Новомиргородська, Новоукраїнська, Світловодська, Кропивницька **міські ТГ**; Олександрівська, Помічнська, Петрівська, Коломацька, Заваллівська, Устинівська, Маловисківська **селищні/сільські ТГ**.

У межах дослідження було поставлено питання: «Як Ви вважаєте, чи батьки та учні знають, куди звернутися за інформацією про організації інклюзивного навчання у Вашій громаді?» Респонденти мали обрати одну з трьох відповідей: Так/Ні/Це не в мої компетенції.

Результати опитування, показали, що:

- **Так** - 2515 респондентів (49,3%)
- **Ні** - 1927 респондентів (37,8%)
- **Це не в мої компетенції** - 661 респондент (13,0%)

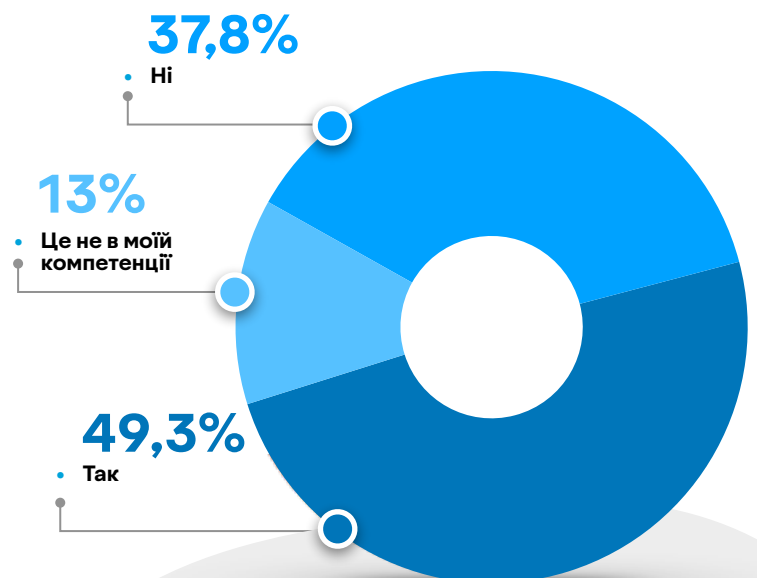

Рисунок 10. Поінформованість щодо організації інклюзивного навчання у громадах Полтавської та Кіровоградської областей

Лише **половина опитаних (49,3%)** зазначили, що батьки та учні знають, куди звертатися за інформацією про інклюзивне навчання.

Майже 38% респондентів вказали на відсутність такої обізнаності, що свідчить про потребу посилення комунікації та доступності інформації про інклюзивну освіту. **13%** респондентів не змогли відповісти на це питання, що може свідчити про низьку залученість або недостатнє розуміння ролі інклюзії серед окремих категорій учасників освітнього процесу.

Порівняльний аналіз поінформованості батьків та учнів щодо інклюзивного навчання у Кіровоградській та Полтавській областях

Таблиця 2. Результати опитування по областях.

Відповідь	Кіровоградська обл.	Полтавська обл.	Загалом
Так	620 (61,4%)	1895 (46,3%)	2515
Ні	273 (27,0%)	1654 (40,4%)	1927
Це не в моїй компетенції	117 (11,6%)	544 (13,3%)	661
Усього респондентів	1010	4093	5103

Отже:

- **Кіровоградська область** демонструє **вищий рівень поінформованості** – 61,4% респондентів вважають, що батьки та учні знають, куди звернутися. Це на **15,1% більше**, ніж у Полтавській області (46,3%).
- У **Полтавській області** переважає **недостатня поінформованість** – понад 40% респондентів вважають, що батьки не знають, куди звертатися.
- Частка тих, хто не вважає це своєю компетенцією, **приблизно однакова** в обох регіонах (~12–13%).

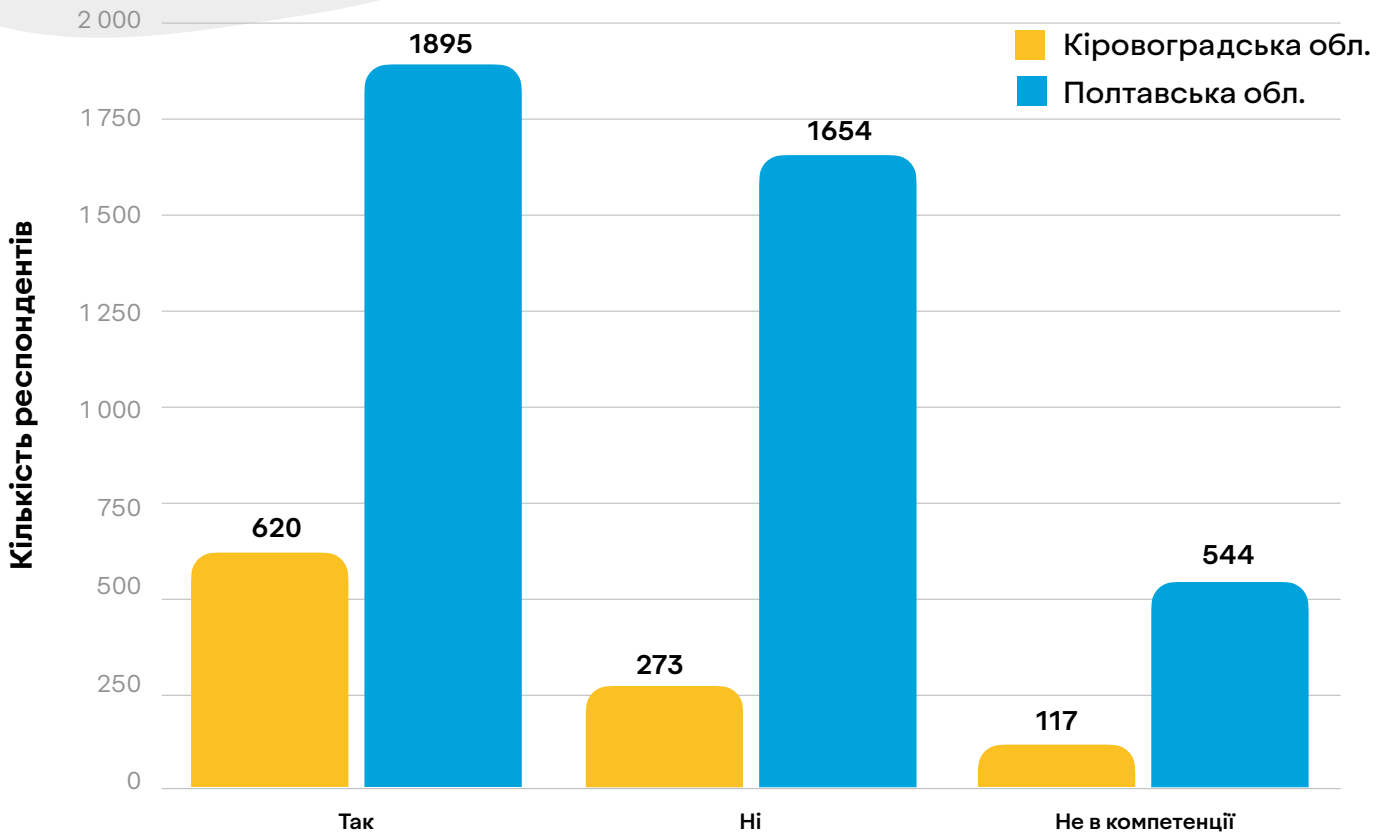

Рисунок 10. Рівень поінформованості щодо інклюзивного навчання в Кіровоградській та Полтавській областях

Забезпечення учнів з особливими освітніми потребами допоміжними засобами для навчання

У ході дослідження було проаналізовано 5 103 відповіді респондентів на запитання: «Як Ви вважаєте, учні з особливими освітніми потребами забезпечені необхідними допоміжними засобами для навчання, що дають змогу опанувати освітню програму?»

Розподіл відповідей:

- **Так** - 974 (19,1%)
- **Ні** - 1 635 (32,0%)
- **Важко відповісти** - 2 392 (46,9%)
- **Інше** - 102 (2,0%)

Можемо зробити висновки, що:

1. **Менше п'ятої частини респондентів (19,1%)** вважають, що забезпечення є належним.
2. **Понад третина (32,0%)** респондентів вказують на відсутність достатнього забезпечення.
3. **Найбільша частка (46,9%)** не змогла дати однозначну відповідь, що свідчить про:
 - недостатню поінформованість про ситуацію в закладах освіти;
 - непрозору або нерівномірну систему надання допоміжних засобів;
 - ймовірні регіональні або міжшкільні відмінності.
4. **Відкриті відповіді (2%)** вказують на те, що:
 - у закладах загальної середньої освіти засоби є найпростішими;
 - спеціальні заклади облаштовані краще;
 - забезпечення часткове та обмежене за різноманіттям.

Поглиблений порівняльний аналіз за даними щодо забезпечення учнів з особливими освітніми потребами допоміжними засобами для навчання у Кіровоградській та Полтавській областях.

Таблиця 3. Дані щодо забезпечення учнів з особливими освітніми потребами допоміжними засобами для навчання у Кіровоградській та Полтавській областях

Відповідь	Кіровоградська обл.	% від 1010	Полтавська обл.	% від 4093
Так	190	18,8 %	784	19,2 %
Ні	376	37,2 %	1259	30,8 %
Важко відповісти	417	41,3 %	1975	48,2 %
Інше	27	2,7 %	75	1,8 %

Ключові висновки:

- Рівень забезпечення в обох областях однаково низький. Лише приблизно 19% респондентів у кожному регіоні вважають, що учні з особливими освітніми потребами мають повноцінний доступ до допоміжних засобів. Це свідчить про системну проблему, а не лише про локальні недоліки.
- У Кіровоградській області більше негативних оцінок. Частка відповідей «Ні» є вищою (37,2% проти 30,8%), що може означати: більшу критичність оцінки ситуації з боку освітян і батьків; справді гірший стан забезпечення, ніж у Полтавській області.
- Полтавська область: вища частка невизначеності. Відповідь «Важко відповісти» маємо майже у половини опитаних (48,2%) – значно більше, ніж у Кіровоградській (41,3%).
- Це може свідчити про: недостатню поінформованість батьків і освітян про доступні засоби; відсутність прозорої системи обліку та звітності про допоміжні засоби в закладах; значну варіативність забезпечення між школами та громадами.
- Варіант «Інше» містить додаткові індикатори. Часто респонденти вказували: «частково забезпечені», «тільки в спецзакладах», «мінімальні засоби». Це підкреслює, що навіть там, де є певне забезпечення, воно не є повноцінним і часто обмежується лише базовими потребами.

Пріоритетні напрями удосконалення інклюзивного освітнього простору (за результатами опитування):

Забезпечення кадрового потенціалу в сфері інклюзивного навчання, підвищення рівня фахової підготовки та перепідготовки педагогічних працівників – 59%

Варіант який обирався найчастіше і вказує на потребу в кваліфікованих кадрах, які володіють сучасними методами інклюзивного навчання.

Переоблаштування закладу для розширення фізичної доступності – 42%

Значна частина респондентів вважає важливим забезпечити доступність приміщень для всіх категорій дітей.

Наявність достатньої кількості асистентів вчителів та асистентів дітей (учнів) – 39%

Також цю потребу, досить часто, можна відслідкувати у відкритих відповідях. Наявність асистентів вчителя /учня є ключовим елементом системи підтримки дітей з особливими освітніми потребами, що забезпечує індивідуальний супровід у навчальному процесі та доступ до соціальних послуг. Важливо акцентувати увагу на необхідності пілотування соціальної послуги супроводу учня з особливими освітніми потребами у громаді, що включає в себе декілька етапів.

I. Підготовчий етап: аналіз потреб, визначення джерел фінансування, розробка документів і функціоналу асистента учня.

II. Впровадження послуги: відбір і навчання асистентів, направлення до закладів загальної середньої освіти, моніторинг якості супроводу.

III. Оцінка ефективності послуги: аналіз результатів, зворотний зв'язок від учасників освітнього процесу, удосконалення моделі.

Наявність плану заходів з реалізації стратегії розвитку інклюзивного навчання, річного плану роботи школи та інших документів, які враховують багатоманітність та потреби дітей у громаді – 32%

Акцент на важливості системного підходу, планування та інтеграції інклюзії у всі рівні управління освітою.

Потужна інформаційна політика з метою популяризації інклюзивного навчання у громаді – 31%

Сприяє формуванню позитивного ставлення до інклюзії серед батьків, дітей, педагогів і громади загалом.

Аналіз відповідей респондентів, які обрали варіант «Інше» (1,6%)

1. Позитивна оцінка стану інклюзії у громаді / задоволення:

- «В нашій громаді інклюзивне навчання на достатньому рівні»
- «Всім задоволена»
- «В закладі, на мою думку, приділено достатньо уваги для розвитку інклюзивного освітнього простору.»
- «Все влаштовує»
- «У нас удосконалений інклюзивний освітній простір у закладі освіти нашої громади.»

Частина респондентів вважає поточний стан інклюзивного освітнього середовища задовільним і не бачить потреби у значних змінах.

2. Критика або скептицизм щодо інклюзивного навчання

- «Дітям з особливими освітніми потребами необхідно навчатись у спеціальних закладах...»
- «Діти з ООП мають навчатися окремо!!!»
- «Я вважаю, що для деяких дітей інклюзія не дає нічого, крім соціалізації...»
- «У ліцеї приділяють занадто багато уваги інклюзії. Більше, ніж звичайній роботі.»

Ці відповіді демонструють альтернативні думки щодо ефективності інклюзії, зокрема щодо доцільності інтеграції всіх дітей в загальний освітній процес.

3. Пропозиції покращення матеріально-технічного забезпечення

- «Створення відповідної матеріальної бази та достатнім забезпеченням кабінетів та відповідними фахівцями»
- «Матеріально-технічна база»
- «Наявність потужної матеріально-технічної бази, методичне забезпечення інклюзивного навчання»
- «Наявність ресурсних кімнат та технічне забезпечення»
- «Більше допоміжних засобів»
- «Матеріальна забезпеченість»
- «Забезпечення 30 допоміжними засобами навчання»
- «Розширення інклюзивного центру»
- «Збільшення фінансування для створення ресурсних кімнат»
- «Відповідне 100% фінансування на всіх етапах впровадження»
- «Відповідне фінансування»

У більшості відповідей акцент на необхідності підвищення фінансування та покращення матеріально-технічної бази закладу освіти.

4. Кадрове та професійне забезпечення

- «Наявність фахівців для проведення корекційно-розвиткових занять»
- «Залучення спеціалістів із роботи з особами з ООП»

Зазначається потреба в наявності вузькопрофільних фахівців у закладах освіти (вчителів логопедів, дефектологів, реабілітологів).

5. Потреба в зміні підходів до навчання

- «Зовсім інший підхід до навчального процесу.»

Потреба в реформуванні або адаптації системи навчання для ефективного впровадження інклюзії.

6. Гуманізація, просвітницька робота, толерантність

- «Більше пояснювати дітям, що ми всі різні, з різними можливостями. Не потрібно насміхатися чи булити дітей з розумовими порушеннями.»

Вказано на потребу у вихованні поваги та толерантності до дітей з особливими освітніми потребами серед учнівського середовища.

7. Фінансування та забезпечення засобами

- «Держава має надати більше фінансування для того, щоб було більше можливостей на закупівлю дидактичних матеріалів.» (згадано двічі)

8. Комплексна відповідь (включає кілька напрямів)

- «1.Забезпечення матеріально-технічного оснащення. 2. Підвищення кваліфікації педагогів. 3. Формування позитивного ставлення до інклюзії серед учнів, педагогів, батьків.»

9. Важко відповісти

- «Я не знаю як відповісти, головне щоб дітям це допомогло.»

Варіант «Інше» охоплює **різноманітні позиції – від повного схвалення інклюзії до її критики**. Більшість відповідей фокусуються на **матеріально-технічному забезпеченні та потребі в кваліфікованих кадрах**, що узгоджується з основними позиціями серед запропонованих варіантів. Також наявні **альтернативні думки** щодо форм організації навчання для дітей з особливими освітніми потребами, які варто враховувати у подальшій комунікаційній політиці та при плануванні змін.

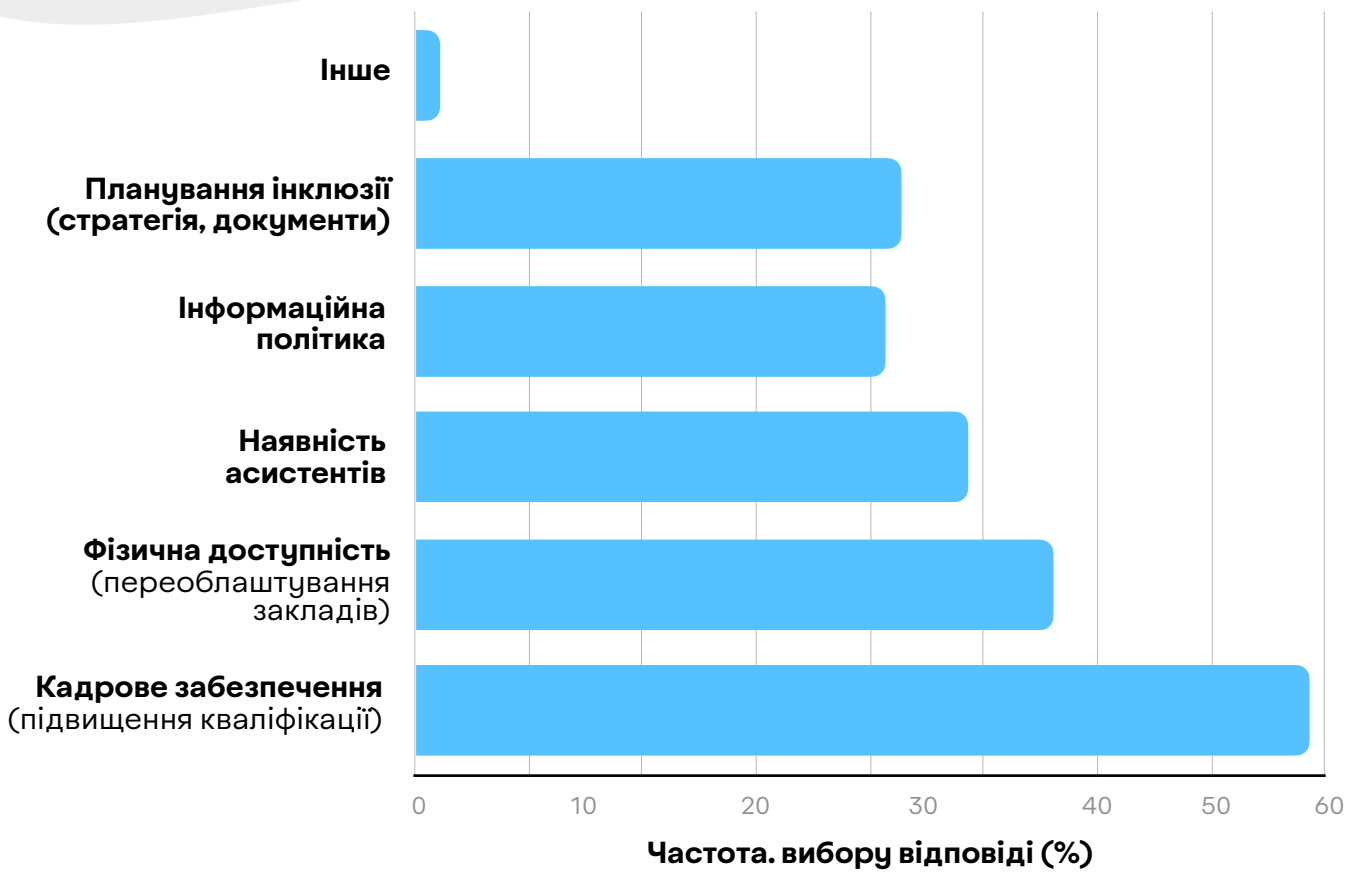

Рисунок 11. Частота вибору варіантів відповідей для удосконалення освітнього простору в громадах Полтавської і Кіровоградської областей

У Полтавській та Кіровоградській областях спостерігається узгодженість у баченні ключових чинників, необхідних для розвитку інклюзії. Серед пріоритетів респонденти відзначають потребу у кваліфікованих кадрах, доступній інфраструктурі, присутності асистентів вчителя або дитини, державному стратегічному плануванні, а також належному матеріально-технічному забезпеченні. Таким чином, можна говорити про загальнонаціональні виклики та запити, спільні для громад різних областей.

Аналіз відкритих відповідей та загального розподілу вибраних варіантів показує подібну тенденцію у двох регіонах:

1. У Полтавській області найчастіше обирали:

- Забезпечення фахової підготовки педагогів
- Фізичну доступність освітнього середовища
- Необхідність забезпечення асистентів вчителя/дитини

2. У Кіровоградській області респонденти також наголошували:

- На важливості кадрового потенціалу
- Потребі у облаштуванні ресурсних кімнат та матеріально-технічного забезпечення
- А також на ключовій ролі асистентів і підтримки вчителя під час організації інклюзивного навчання

Спільне в обох регіонах:

- **Підготовка кадрів залишається пріоритетною потребою.** У Забезпечення фахової компетентності педагогів, асистентів і управлінців є основою якісної інклюзивної освіти.
- **Матеріально-технічне забезпечення та доступна інфраструктура – постійний виклик.** Відсутність ресурсів і адаптованого середовища обмежує реальну доступність інклюзії.
- **Системне управління потребує посилення.** Відсутність чітких стратегій, планів розвитку та координації на рівні громад ускладнює сталий розвиток інклюзивної політики.
- **Інформаційна політика залишається недостатньо активною.** Попри її ключову роль у формуванні сприятливого ставлення до інклюзії, цей компонент часто недооцінюється.

Потреби у ресурсах для удосконалення інклюзивного освітнього простору в громадах

На основі результатів опитування респондентів встановлено перелік основних ресурсів, яких наразі не вистачає громадам для ефективного впровадження інклюзії в освіті.

Основні результати:

1. Фінансові ресурси – 74%

Це найкритичніша потреба. Респонденти вказують на нестачу коштів для:

- закупівлі спеціального обладнання та дидактичних матеріалів;
- модернізації навчального середовища;
- забезпечення фахівців (логопедів, психологів, асистентів вчителя тощо).

2. Підвищення кваліфікації фахівців закладів освіти/інклюзивно-ресурсних центрів – 33%

Потреба в актуальних знаннях і практичних навичках серед педагогічних колективів, фахівців інклюзивно-ресурсних центрів та асистентів вчителів залишається суттєвою.

3. Інформаційно-роз'яснювальна робота – 32%

Громади вказують на відсутність чіткої, зрозумілої інформації про:

- переваги інклюзивної освіти;
- права дітей з особливими освітніми потребами;
- шляхи і форми залучення родин до інклюзії.

4. Менторська/експертна підтримка – 20%

Відчувається потреба у залученні фахівців, які можуть:

- здійснювати наставництво;
- консультувати заклади освіти;
- супроводжувати впровадження змін на місцях.

5. Індивідуальні відповіді – 1,9%

Серед специфічних запитів виділено:

- відсутність логопедів, дефектологів, психологів;
- нестача адаптованих навчальних матеріалів;
- відсутність транспортної доступності для дітей з особливими освітніми потребами.

Таблиця 4. Порівняльний аналіз відповідей респондентів з Полтавської та Кіровоградської областей щодо нестачі ресурсів для вдосконалення інклюзивного освітнього простору

Вид ресурсів	Полтавська область	Кіровоградська область
Фінансові ресурси	72 %	77 %
Підвищення кваліфікації	31 %	36 %
Інформаційно-роз'яснювальна робота	30 %	34 %
Менторська/експертна підтримка	21 %	19 %
Індивідуальні відповіді	2 %	1,8 %

Отже, можемо зробити висновок, що:

- 1. Фінансові ресурси залишаються критичною потребою** в обох областях, але в **Кіровоградській області** ситуація ще гостріша (77% проти 72%).
- 2. Потреба у підвищенні кваліфікації та інформаційно-просвітницькій роботі** дещо вища у Кіровоградській області. Це може свідчити про меншу доступність до локальних програм або нижчий рівень поінформованості.
- 3. Менторська підтримка** є важливою, але менш масово визнаною потребою. У Полтавській області її відзначили частіше, ніж у Кіровоградській (21% проти 19%).
- 4. Специфічні індивідуальні потреби**, як приклад, недостатня кількість логопедів, дефектологів та відсутність транспортної доступності, фіксуються в обох регіонах на низькому, але значущому рівні.

Готовність громад до реалізації Стратегії

На запитання «Чи готові Ви особисто брати участь у заходах, щодо впровадження Національної стратегії / Місцевої програми розвитку інклюзивного навчання у Вашій громаді?» відповіді розподілилися наступним чином:

- **Так** - 1905 осіб (34%)
- **Ні** - 871 особа (15,6%)
- **Це не в моїй компетенції** - 2327 осіб (41,6%)

Ці дані свідчать, що лише третина респондентів готові долучитися до активного впровадження інклюзивної освіти, тоді як понад 40% вважають, що це не в межах їхньої компетенції. Це вказує на низький рівень залученості або поінформованості щодо можливостей та внеску кожного у процес реалізації інклюзії.

Регіональний аналіз:

Полтавська область:

- **Так** - 1431 осіб (**35,6%**)
- **Ні** - 697 осіб (**17,4%**)
- **Це не в моїй компетенції** - 1965 осіб (**48,9%**)

Кіровоградська область:

- **Так** - 474 осіб (**32,8%**)
- **Ні** - 174 осіб (**12,0%**)
- **Це не в моїй компетенції** - 362 осіб (**25,1%**)

Порівняльний аналіз:

- **Рівень готовності до участі** дещо вищий у Полтавській області (35,6%) порівняно з Кіровоградською (32,8%).
- Водночас у Полтавській області **майже половина респондентів (48,9%)** вважає, що питання інклюзії не належить до їхньої компетенції, що є **вдвічі більше**, ніж у Кіровоградській області (25,1%).
- У Кіровоградській області також **менший відсоток тих, хто відповів «ні» (12%)**, що може свідчити про більшу відкритість або невизначеність ролі, ніж категоричне заперечення.

Висновки:

- 1. Низький рівень залученості** до процесів впровадження інклюзії є загальною тенденцією, що потребує уваги на державному та місцевому рівнях.
- 2. Високий відсоток респондентів, які вважають це «не в їхній компетенції»**, свідчить про потребу в:
 - інформуванні громадян про роль кожного у створенні інклюзивного середовища;
 - забезпеченні партисипативного підходу для різних груп бенефіціарів до формування регіональних та місцевих цільових програм та стратегій в сфері забезпечення інклюзивної освіти;
 - комунікаційній підтримці та стратегічному інформування громади щодо Національної стратегії та місцевих політик у сфері інклюзії.
- 3. Полтавська область має потенціал до більшої активності** громадськості, але потребує більше роз'яснювальної кампанії.
- 4. Кіровоградська область демонструє меншу частку респондентів, що відмежовуються**, що можна розглядати як кращу основу для розвитку місцевих ініціатив.

Ключові напрямки участі, які виділили респонденти:

- 1. Готовність до практичної участі – близько 35% відповідей:**
 - проведення занять, ігор, майстер-класів із дітьми;
 - організація дозвілля, гуртків, груп продовженого дня;
 - участь у заходах, тренінгах, круглих столах;
 - робота в інклюзивному класі, інклюзивно-ресурсних центрах, супровід дітей з особливими освітніми потребами;
 - сприяння організації освітніх, культурних та просвітницьких заходів;
 - участь у робочих групах, створення методичних матеріалів.

- 2. Консультаційно-експертна участь – приблизно 10%:**
 - готовність бути експертом, консультантом, фасилітатором;
 - надання порад на основі особистого чи професійного досвіду;
 - розробка стратегій, програм, інформаційних кампаній;
 - залучення молодіжних організацій та координація взаємодії;
 - адвокація в громаді, популяризація ідей інклюзії.
- 3. Просвітницька діяльність – близько 12-15%:**
 - поширення інформації серед батьків, педагогів, громадськості;
 - участь у тренінгах, семінарах, вебінарах, курсах;
 - розробка інформаційних матеріалів;
 - організація зустрічей, презентацій, соціальних роликів.
- 4. Матеріальна, фізична допомога – до 8-10%:**
 - фізична допомога (ремонт, облаштування середовища);
 - допомога в організації заходів;
 - фінансова участь або залучення ресурсів;
 - донати, підтримка інклюзивно-ресурсних центрів чи інших ініціатив.
- 5. Готовність навчатися/підвищувати кваліфікацію – 5-7%:**
 - проходження навчання для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами;
 - бажання долучитися після здобуття навичок;
 - зацікавленість у профільній освіті.
- 6. Роль батьків дітей з особливими освітніми потребами – специфічна категорія (~5%):**
 - готовність поділитися досвідом, бути амбасадорами змін;
 - бажання впроваджувати проекти та гуртки для інших батьків/дітей;
 - участь у громадських організаціях, коаліціях, ініціативах.
- 7. Сумніви / бар'єри / відмова від участі – понад 40%:**
 - відповіді на кшталт: «не знаю», «не моя компетенція», «не маю змоги», «не хочу», «немає часу», «мають займатись фахівці»;
 - брак знань, мотивації, умов або впевненості у власній користі;
 - частина респондентів заявила, що вже долучена або працює в сфері.

Загальні висновки за результатами дослідження щодо реалізації Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання у Полтавській та Кіровоградській областях.

1. Обізнаність і сприйняття інклюзивності: позитивна динаміка з помітними регіональними відмінностями. Учасники опитування продемонстрували високий рівень обізнаності з поняттям «інклюзивність» – понад 80% респондентів вважають, що добре розуміють його зміст. Це свідчить про результативність інформаційно-просвітницьких кампаній, впроваджених останніми роками. Проте між регіонами виявлено різницю: у Кіровоградській області рівень впевненого розуміння вищий (88,7%), що може вказувати як на ефективніші комунікаційні стратегії, так і на активнішу участь фахівців, зокрема представників інклюзивно-ресурсних центрів. Водночас у Полтавській області вищий відсоток тих, хто або не розуміє поняття, або не може його пояснити (22,7%). Особливо це стосується батьків, що підтверджує необхідність спеціальних навчальних програм для цієї категорії (тренінги, батьківські зустрічі).

2. Актуальність інклюзії – суспільна потреба, що формується знизу. Понад 70% респондентів вважають інклюзію дуже або надзвичайно актуальною. У Кіровоградській області це питання частіше набирає максимальну оцінку – 64% проти 47,5% у Полтавській. Водночас у Полтавській області зафіксовано більше «помірних» або низьких оцінок. Це свідчить про **регіональну неоднорідність сприйняття**, яка, ймовірно, зумовлена як особливостями соціальної структури громад, так і ефективністю місцевих лідерів змін. Актуальність інклюзивного навчання сьогодні посилюється додатковими викликами: збільшенням кількості дітей із травматичним досвідом, внутрішньо переміщених осіб, порушеннями психоемоційного стану, що робить розвиток інклюзивної системи не лише бажаним, а **стратегічно необхідним** для сталого розвитку громад.

3. Підтримка інклюзивної освіти – висока, але з певними умовами. Більшість респондентів (понад 74%) підтримують ідею спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх закладах. Найбільшу підтримку має варіант: «за умови належної підтримки і адаптації» – 41,7%. Це свідчить не про «сліпу» підтримку, а про **зважене ставлення до інклюзії як комплексного процесу**, що потребує ресурсного, організаційного та кадрового забезпечення. У відкритих відповідях наявні як схвальні, так і скептичні позиції. Частина респондентів вважає, що інклюзія не завжди ефективна для всіх дітей і що спеціальні заклади мають залишатися альтернативою. Це демонструє **потребу в суспільному діалозі**, який має базуватись на реальних даних, етиці і позитивних практиках.

4. Загальний рівень організації інклюзивного навчання – помірно високий, але з «слабкими зонами». Більшість громад мають сформовану базову інклюзивну інфраструктуру: 87–88% респондентів оцінили стан інклюзії у своїй громаді на рівні 3–5 балів. Найпоширеніша оцінка – 4 бали (35%).

Однак приблизно 12% респондентів вважають рівень організації низьким (1–2 бали). Це сигнал про **критичні зони, які потребують адресного втручання** – як з боку органів місцевого самоврядування, так і з боку регіональної освітньої політики. Часто це малокомплектні громади, сільські школи, або ті, де відсутні фахівців і фізична доступність. Як приклад, Полтавська область – Глобинська, Зіньківська міські ТГ; Білицька, Великобагачанська, Драбинівська, селищні/сільські ТГ. Кіровоградська область – Новомиргородська, Світловодська міські ТГ; Олександрівська, Петрівська, Коломацька селищні/сільські ТГ.

5. Доступність різних освітніх закладів – нерівномірна.

Найвищий рівень доступності (оцінки 4–5) зафіксований у:

- закладах загальної середньої освіти;
- інклюзивно-ресурсних центрах.

Найнижчий – у:

- закладах професійної та вищої освіти;
- позашкільних установах.

Це свідчить про **концентрацію ресурсів на базовій ланці** освіти (школа + інклюзивно-ресурсні центри), але недооцінку ролі подальших ланок освіти – профтехосвіти, закладів вищої освіти гуртків, закладів культури та спорту. Така сегментована доступність у перспективі може обмежити життєві сценарії молоді з особливими освітніми потребами.

6. Низький рівень забезпечення допоміжними засобами – системна проблема. Лише 19% респондентів вважають, що діти з особливими освітніми потребами належно забезпечені допоміжними засобами. При цьому понад 46% **не можуть дати однозначної відповіді**, що свідчить про:

- відсутність прозорості у політиці забезпечення;
- нерівномірність забезпечення між школами;
- або відсутність знань у батьків/вчителів щодо того, що входить у поняття «допоміжні засоби».

Це потребує **систематизації обліку, стандартизації забезпечення та публічного моніторингу** в закладах освіти.

7. Ключові потреби громад - фінанси, кадри, інформаційно-роз'яснювальна кампанія.

Найгостріші запити:

- **Фінансування** -74% (особливо критично у Кіровоградській області).
- **Кваліфіковані фахівці** - 33% (дефіцит логопедів, дефектологів, асистентів вчителів/дитини).
- **Інформаційно-роз'яснювальна робота** - 32%.
- **Менторська підтримка** - 20% (потреба у «провідниках змін»).

Спільним для обох регіонів є **відчуття нестачі не лише коштів, а й чіткої стратегії, методичного супроводу, просвіти громад.**

8. Низький рівень залученості громадян до впровадження Стратегії.

Лише 34% респондентів готові особисто долучитися до реалізації інклюзивної політики, у той час як понад 41% вважають це «не своєю компетенцією». Це свідчить про:

- **низький рівень суб'єктності громадян** у питаннях інклюзії;
- **відсутність інформування** про роль кожного (батька, вчителя, громадянина);
- або **відсутність запрошення до участі** з боку влади/адміністрацій.

Особливо низька суб'єктність зафіксована у Полтавській області - майже 49% вважають, що це не їхнє завдання. У Кіровоградській ця частка удвічі менша - 25%, що створює **кращу основу для розвитку місцевих ініціатив.**

9. Батьки - головний ресурс і виклик водночас. Понад 50% респондентів - батьки. Це дає великий потенціал для створення **батьківських спільнот**, амбасадорських програм, «рівний рівному» комунікацій. Водночас саме серед батьків найвищий рівень нерозуміння поняття «інклюзія» та сумнівів у доцільності таких підходів. Це сигнал для **цільових просвітницьких ініціатив, адаптованих під потреби родин.**

10. Готовність є, але система потребує злагодженої підтримки.

Базовий рівень сприйняття і готовності впроваджувати інклюзію вже сформовано. Проте без посилення фінансової, кадрової, методичної і комунікаційної складових розвиток буде фрагментарний.

- Для сталого ефекту слід зосередити увагу на **3 рівнях**:
- **інфраструктура** (доступність, матеріально-технічна база);
- **людський капітал** (фахівці, підготовка, асистенти);
- **цінності** (просвіта, гуманізація, партнерство з родинами).

1. Для органів місцевого самоврядування. Забезпечити цільове фінансування інклюзивної освіти:

Передбачити кошти у місцевих бюджетах на:

- асистентів учителів та дітей;
- допоміжні засоби та спеціальне обладнання;
- створення ресурсних кімнат;
- підвезення дітей з особливими освітніми потребами.

Затвердити або оновити місцеві програми реалізації інклюзивної освіти:

- Включити індикатори успіху, джерела фінансування, виконавців, терміни.

Розширити мережу інклюзивно-ресурсних центрів у віддалених громадах або забезпечити мобільні послуги (виїзні фахівці).

Проводити регулярний моніторинг доступності освітнього середовища:

- За участю батьків, громадських організацій, представників освіти та охорони здоров'я.

Розробити та реалізувати модель тренувальної квартири для молоді з інвалідністю та осіб із досвідом інституційного догляду у співпраці з громадськими організаціями.

2. Для закладів освіти (заклади загальної середньої освіти, заклади дошкільної освіти, професійно-технічні навчальні заклади, заклади вищої освіти)

Підвищення кваліфікацію педагогів з інклюзивної тематики:

- Обов'язкове навчання всього педколективу (команд супроводу), не лише асистентів вчителів.

Розробити внутрішні плани дій з реалізації інклюзивної політики:

- Інклюзія має бути інтегрована у річний план, план роботи професійних спільнот, інструкції з охорони праці, евакуації тощо.

Налагодити співпрацю з батьками дітей з особливими освітніми потребами:

- Призначити відповідальну особу за роботу з родинами;
- Організовувати зустрічі, консультування, навчання для батьків.

Активно залучати дітей з особливими освітніми потребами до позашкільної освіти, гуртків, секцій:

- Пристосувати програми;
- Залучити тренерів, інструкторів до інклюзивних підходів.

3. Для інклюзивно-ресурсних центрів

Підвищити доступність послуг:

- Запровадити онлайн-консультації;
- Організувати виїзні бригади до віддалених громад.

Посилити міжвідомчу взаємодію:

- З освітніми закладами, медичними установами, службами соцзахисту;
- Встановити чіткі алгоритми обміну інформацією (за згодою батьків).

Надавати не лише оцінку розвитку, а й реальні інструменти:

- Долучатися постійно до розробки індивідуальних програм розвитку;
- Надавати конкретні і чіткі рекомендації щодо психолого-педагогічного супроводу дітей з різними типами освітніх труднощів.

4. Для педагогічних працівників

Проходити регулярне навчання з розвитку інклюзивної компетентності:

- Зокрема, з тем: поведінкові стратегії, робота з асистентами, адаптації навчального матеріалу.

Працювати у тандемі з батьками:

- Формувати спільні очікування, координувати дії.

Використовувати універсальний дизайн навчання:

- Планувати уроки з урахуванням потреб усіх учнів, не лише дітей з особливими освітніми потребами.

5. Для батьків

Ознайомитися з правами дітей з особливими освітніми потребами:

- Отримувати інформацію в інклюзивно-ресурсних центрах, школі або на сайтах Міністерства освіти і науки, Уповноваженого з прав дитини.

Брати участь у житті закладу освіти:

- Входити до батьківських рад, долучатися до подій, захищати права дитини.

Звертатися до інклюзивно-ресурсних центрів або органів місцевого самоврядування у разі відмов у доступі до освіти або послуг.

6. Для громадських організацій, волонтерів, донорів:

Підтримати малозабезпечені громади:

- Зокрема у забезпеченні дидактичних матеріалів, підвищення кваліфікації педагогів.

Проводити адвокаційні кампанії на місцях:

- Пояснювати переваги інклюзивної освіти;
- Протистояти стигмі, дискримінації.

Залучати громади до спільного планування:

- Організовувати круглі столи, публічні обговорення, форуми.

Проводити навчання команд супроводу для формування спільного бачення, єдиних цілей і узгодженого руху в напрямку якісної інклюзії.

7. Для держави / Міністерства освіти і науки України

Створити єдину онлайн-платформу з підтримки інклюзії:

- Курси, зразки документів, консультації, приклади кейсів.

Забезпечити субвенції на оплату праці асистентів вчителів, фахівців інклюзивно-ресурсних центрів.

Удосконалити методи оцінювання результатів інклюзивної освіти:

- Щоб моніторити не лише присутність дитини у школі, а її успіхи та рівень залучення.

Результати дослідження свідчать, що інклюзивна освіта стала значущою темою для громад Полтавської та Кіровоградської областей. Водночас, її ефективне впровадження потребує цілеспрямованої підтримки на всіх рівнях – від удосконалення нормативно-правової бази до щоденної практики у школах. Позитивне ставлення більшості респондентів до інклюзії створює сприятливий ґрунт для змін, проте недостатнє ресурсне забезпечення, кадровий дефіцит і слабка залученість громадян залишаються суттєвими бар'єрами.

Подальше впровадження Стратегії до 2029 року потребує послідовних, скоординованих зусиль усіх зацікавлених учасників: держави, місцевої влади, педагогів, батьків і громадськості та міжнародних партнерів. Підвищення обізнаності, розширення практичної підтримки громад, забезпечення доступу до якісних послуг для дітей з особливими освітніми потребами має стати пріоритетом не декларативно, а фактично – через конкретні кроки, ресурси й партнерство. Своєчасна реалізація рекомендацій, зазначених у аналітичному звіті, дозволить не лише усунути наявні бар'єри, а й зробити інклюзивну освіту реальною цінністю для кожної дитини, родини та громади.